

10. Пахомов В. І. Адміністративно-правові питання державної служби в СРСР / В. І. Пахомов. - К.: Вид-во Київськ. держ. ун-ту, 1971. - 71 с.
11. Пашерстник А. Е. К вопросу о советской государственной службе / А. Е. Пашерстник // Вопросы советского административного права. — М., 1949.
12. Воловик В. Про трудовий статус державних службовців / В. Воловик // Право України.- 1997. - № 1. -С. 63.
13. Девізорів Д.С. Правове регулювання укладення трудового договору з особливими категоріями працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Д.С. Девізорів / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка – К., 2012. – 212 с.

Аргунова А. М. Трудовые правоотношения в сфере государственной службы. – Статья.

В статье исследованы особенности трудовых отношений работников государственной службы. Проанализированы вопросы целесообразности распространения общих норм трудового права на государственных служащих. Доказано, что признание административно-правовой природы труда государственных служащих негативно скажется на их положении как субъектов трудовых правоотношений.

Ключевые слова: государственная служба, государственный служащий, работник, работодатель, трудовые правоотношения.

Argunova A.M. Labour relations in the state service. – Article.

The article is devoted to the characteristics of labour relations of state servants. Analyzed the expediency expansion of the common rules of labour law on state servants. It is proved that the recognition of the administrative and legal nature of state servants has a negative impact on their position as subjects of labor relations.

Keywords: state service, state servant, employee, employer, labour relations.

УДК 343.365:343.237(091)(477)

А.С. Беніцький

*Заступник начальника відділу організації наукової роботи
та редакційно-видавничої діяльності*

*Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка
к.ю.н., доцент*

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИЧЕТНІСТЬ ДО
ЗЛОЧИНУ ЗГІДНО З ЗАКОНОДАВСТВОМ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇ-
НИ У ПЕРІОД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ**

У статті досліджено види причетності до злочину. На підставі аналізу радянського кримінального законодавства періоду громадянської війни встановлено особливості формування правових норм, які передбачали від-

повідальність за приховування злочину, недонесення про злочин, потурання злочину.

Ключові слова: причетність до злочину, приховування злочину, недонесення, потурання, пособництво у злочині.

Становлення сучасного кримінального законодавства України відбулося завдяки радянському кримінальному законодавству. Після жовтневої революції 1917 р., у період громадянської війни, на території, підконтрольній радянській владі, дію законодавства Російської імперії та Російської Республіки було припинено. У цей період на більшій частині території України діяло законодавство, що було прийняте урядом Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, а з 1919 р. – також і урядом Української Соціалістичної Радянської Республіки.

Питання відповідальності за причетність до злочину, передбачена радянським кримінальним законодавством періоду громадянської війни, було предметом дослідження таких радянських учених, як: Г.І. Баймурзіна, Ф.Г. Бурчака, І.А. Бушуева, Р.Р. Галіакбарова, О.А. Герцензона, П.І. Гришаєва, М.І. Ковальова, М.Й. Коржанського, Г.А. Кригера, П.П. Михайленка, А.А. Піонтковського, В.Г. Смирнова, П.Ф. Тельнова, А.Н. Трайніна, В.С. Устинова, Б.С. Утевського, І.Х. Хакімова, М.Х. Хабібুলіна, М.Д. Шаргородського та ін. Між тим дослідження правових документів, які стосувались "червоного терору", протидії повстанського руху на території України, радянськими вченими не проводились. У зв'язку з цим виникає необхідність усебічного аналізу радянських правових документів, які передбачали відповідальність за переховування злочинців, недонесення про злочин та потурання злочину, які раніше були під завісою таємності.

Першим систематизованим документом, який містив загальні положення з кримінального права, були Керівні начала з кримінального права РСФРР, прийняті Народним Комісаріатом юстиції РСФРР 12 грудня 1919 р. (далі – Керівні начала 1919 р.) [28, с. 49–51]. Цей документ, незважаючи на те, що був прийнятий у Російській Соціалістичній Федеративній Радянській Республіці, поширював свою дію на територію Радянської України. Діяли тут також інші правові документи, що приймалися в Радянській Росії. У Керівних начал 1919 р. містився розділ V (про співучасть), де характеризувалися види співучасників: виконавців (ст. 22), підбурювачів (ст. 23) і пособників (ст. 24). Так, наприклад, під пособниками розумілися ті, хто, не беручи безпосередньої участі у виконанні злочинного діяння, сприяє йому словом або справою, порадами, указівками, усуненням перешкод, укриттям злочинця або слідів злочину, потуранням, тобто неперешкоджанням вчиненню злочину. Під сприянням виконанню злочинного діяння шляхом приховування злочинця або слідів злочину укладачі Керівних начал 1919 р. розуміли діяльність, яка могла бути як заздалегідь обіцяною, так і заздалегідь не обіцяною. Цей правовий документ фактично відображає два види причетності: 1) приховування злочин-

ця або слідів злочину за умови, якщо це було заздалегідь не обіцяно учасникам злочину, що приховується; 2) неперешкоджання вчиненню злочину (потурання). Незважаючи на те, що ці види було віднесено до пособництва, Керівні начала 1919 р. позначили види діяльності, які мали специфічні риси, що потребували правової регламентації.

Норми, що передбачали ознаки причетності до злочину та співучасті у період з 1917 до 1922 рр., здебільше містились у декретах та інших нормативних документах, прийнятих урядовими інституціями Радянської Росії та України. Радянський уряд у ранніх правових документах не враховував ступеня суспільної небезпечності співучасників хабарництва й причетних до цього злочину осіб. Підбурювачі, пособники та причетні до хабарництва особи піддавалися покаранню, рівному з основним виконавцем отримання хабара. Такий же самий підхід до розуміння причетності до злочину застосовувався і в інших нормативно-правових документах радянського періоду.

Пунктом 2 Декрету РНК РСФРР "Про боротьбу з хабарництвом" від 8 травня 1918 р. [3, с. 51] (далі – Декрет від 8 травня 1918 р.) було передбачено відповідальність для осіб, які перебувають на державній або громадській службі в Російській Соціалістичній Федеративній Радянській Республіці. Винні у прийнятті хабара за виконання дії, що входить до кола їхніх обов'язків, або за сприяння у виконанні дії, яка становить обов'язок посадової особи іншого відомства, каралися позбавлення волі на строк не менший, ніж п'ять років, поєднаним із примусовими роботами на той же самий строк. У пункті 2 Декрету від 8 травня 1918 р. вказувалося, що тому ж покаранню піддаються підбурювачі, пособники й усі причетні до давання хабара службовцям. Наказом № 399 "Про боротьбу з хабарництвом" від 25 листопада 1921 р. до Декрету від 8 травня 1918 р. було внесено зміни, спрямовані на боротьбу з причетністю до хабарництва. Так, було впроваджено норму, яка передбачала відповідальність за укривання хабарників [25, с. 312–313].

Згідно з пунктом 9 Декрету РНК РСФРР "Про тиллове ополчення" від 20 липня 1918 р. (далі – Декрет від 20 липня 1918 р.) установлювалася відповідальність за сприяння і схилення до невиконання ополченських обов'язків, у сприянні втечі, приховування того, хто ухиляється, а також за неповідомлення органам влади про ухилення винного. Відповідно до пункту 9 Декрету від 20 липня 1918 р. підбурювачі, пособники, приховувачі та недоносителі підлягали такому ж покаранню, як і безпосередні виконавці (які ухилялися від призову на службу в тиллове ополчення) [8].

У Декреті РНК РСФРР "Про спекуляцію" від 22 липня 1918 р. вказувалося, що "підбурювачі, пособники й причетні до вищезазначених діячів особи (як-от: ті, що дають спекулянтам дозвіл на отримання й пересування товарів, наряди на них, надають їм склади, вагони й узагалі засоби пересування, перепродують дублікати та всякого роду товарні квитанції тощо) караються нарівні з головним винуватцем" [6].

Пункт 2 Декрету РНК РСФРР "Про дзвін на сполох" від 2 серпня 1918 р. регламентував, що "співучасники, пособники, підбурювачі (як-от: ті, що закликають усно, письмово або друком до користування позначеним у п. 1 способом оголошення тривоги тощо) і взагалі причетні особи відповідають перед революційним трибуналом нарівні з головними винуватцями" [4]. У пункті 1 декрету перелічуються деякі способи скликання населення дзвоном на сполох: "тривожними гудками, розсиланням гінців і т.п. способами, з контрреволюційними цілями" [4]. Привертає увагу вид покарання, що було передбачено за співучасть і причетність до скликання населення дзвоном на сполох з контрреволюційними цілями. Радянський законодавець визначив, що такі особи несуть рівну відповідальність з "головними винуватцями". Під останніми в контексті цієї норми треба розуміти виконавців і організаторів розгляданого злочину. У цьому документі було зроблено спробу розкрити ознаки підбурювання до вчинення злочину з виокремленням деяких його форм: "усно, письмово або друком".

Постанова РНК РСФРР "Про червоний терор" від 5 вересня 1918 р. вказувала на необхідність вести боротьбу з класовими ворогами шляхом ізольовання їх у концентраційних таборах. У цьому документі зазначалося, що "підлягають розстрілу всі особи, причетні до білогвардійських організацій, змов і заколотів..." [18].

У період громадянської війни радянський уряд уживає низку кримінально-правових заходів щодо боротьби з дезертирством. На території, підконтрольній радянській владі, перебувала велика кількість осіб, що ухилилися від мобілізації до Червоної Армії, а також ті, хто покинув її лави. Причини дезертирства з Червоної Армії були різні, але насамперед політичні та соціально-економічні. Згубність цього явища полягала в тому, що особи, які покинули частини Червоної Армії, через загрозу бути заарештованими й згодом засудженими революційним трибуналом або комісіями по боротьбі з дезертирством, мали напівлегальний спосіб життя. Деякі з них об'єднувалися в збройні загони й вели боротьбу з радянською владою з ідейних міркувань. Радянська влада посилювала кримінальну відповідальність стосовно дезертирів. Уживалися кримінально-правові заходи до тих, хто переховував дезертирів, а також до тих, хто потурав дезертирству.

Одним із перших документів щодо боротьби з дезертирством була Постанова Ради робітничо-селянської оборони "Про дезертирство" від 25 грудня 1918 р. Цим документом передбачалася відповідальність за дезертирство. Було організовано Центральну тимчасову комісію, яка наділялася правом призначати винним покарання від грошового штрафу до смертної кари. Цією ж постановою встановлювалася відповідальність за переховування дезертирів: "усіх переховувачів дезертирів, голів домових комітетів і господарів квартир, у яких будуть виявлені особи, що ховаються, – притягувати до примусових робіт на строк до п'яти років" [23, с. 65–66]. Постановою Ради праці та оборони РСФРР "Про заходи боротьби з дезертирством" від 3 березня 1919 р. було встановлено, що за переховування

дезертира посадові особи, винні в цьому, піддаються ув'язненню на строк до п'яти років з обов'язковими примусовими роботами або без таких (ст. 5), а за упушення в справі проведення в життя заходів щодо боротьби з дезертирством і за несвоєчасне вжиття відповідних заходів відповідальні за те посадові особи піддаються покаранню, зважаючи на обставини справи, або виключенню зі служби, або ув'язненню на строк до трьох років, з обов'язковими примусовими роботами або без таких (ст. 6).

У наступних документах радянського керівництва заходи щодо боротьби з дезертирством було посилено. Це зумовлювалося ситуацією, що склалася на фронтах Червоної Армії в 1919 році й загрожувало падіння радянського режиму на території, підконтрольній владі більшовиків. Постановою Ради робітничо-селянської оборони РСФРР "Про заходи щодо викоренення дезертирства" від 3 червня 1919 р. (далі – Постанова РРСО від 3 червня 1919 р.) революційним трибуналам надавалося право осіб, які ухилилися від мобілізацій і дезертували з лав Червоної Армії, визнавати ворогами й зрадниками трудящого народу й засуджувати до суворих покарань аж до розстрілу. Згідно з пунктом 6 Постанови РРСО від 3 червня 1919 р. до кримінальної відповідальності притягалися не тільки дезертири, але також і члени їхніх сімей, винні в переховуванні, інші особи, які ховали дезертирів. Стосовно посадових осіб, винних у переховуванні мобілізованих і дезертирів було посилено кримінальну відповідальність. Згідно з пунктом 9 Постанови РРСО від 3 червня 1919 р. такі особи вважалися зрадниками робітничо-селянської справи й підлягали "найтяжчим покаранням аж до розстрілу..." [24, с. 66–67].

Цим документом було введено кругову поруку населення. На селянські громади радянським урядом під страхом кримінально-правових репресій покладалася обов'язок не переховувати в населених пунктах дезертирів. У разі якщо явка дезертирів на визначені комісіями по боротьбі з дезертирством збірні пункти була відсутня або слабка, то населений пункт або район, у якому виявлялися дезертири, оголошувався "злісним, ворожим Радянській владі, з усіма наступними наслідками" [16, с. 62].

Таким чином, за приховування злочинця в радянський період притягувалася не тільки конкретна винна фізична особа, але й відповідна громада незалежно від винності кожного її члена. Разом із тим застосування комісіями по боротьбі з дезертирством кримінально-репресивних заходів до всього населення для виявлення дезертирів в українських населених пунктах мало свою специфіку. Як стверджував С.В. Оліков, котрий був одним із керівників таких комісій в Україні, "не можна було також вимагати від населення України кругової поруки в питанні про відповідальність за дезертирів, доставлянні відомостей про місцезнаходження банд тощо. За подібні відомості, які населення передавало органам Радянської влади, банди жорстоко мстилися й брали дезертирів під свій захист" [16, с. 45].

Декретом ВЦВК "Про комісії по боротьбі з дезертирством" від 8 квітня 1920 р. (далі – Декрет ВЦВК від 8 квітня 1920 р.) установлювалася відповідальність для пособників, підбурювачів та переховувачів дезертирів. Згі-

дно з пунктом 2 декрету комісії по боротьбі з дезертирством мали право застосовувати репресивні заходи щодо них, як і щодо самих дезертирів. У цьому документі розмежовувалися переховувачі залежно від часу давання згоди на переховування дезертира. Під переховувачами дезертирів розумілися дві категорії осіб: 1) особи, які заздалегідь дали згоду на переховування дезертира; 2) особи, які заздалегідь не обіцяли сховати дезертира.

Радянське керівництво прирівняло причетних до злочину осіб (переховувачів дезертирів) до основних злочинців, передбачивши стосовно них такі ж самі суворі міри покарання, як і до дезертирів. Таким чином, у радянському законодавстві вперше було передбачено за причетність до злочину найвищу міру покарання – смертні кару.

Радянський уряд посилював боротьбу з організованими об'єднаннями дезертирів і їх переховувачів. У пункті 4 Декрету ВЦВК від 8 квітня 1920 р. перелічувалися види переховування: 1) переховувачі дезертирів, як діють з корисливою метою (пункт "к"); 2) радянські посадові особи, винні в умисному переховуванні або пособництві дезертирству, особливо у використанні свого службового становища з метою такого переховування (пункт "л") [2]. Справи щодо перелічених осіб підлягали судовому розгляду, який повинен був проводити революційний трибунал. Привертає увагу пп. "ж" п. 4 Декрету ВЦВК від 8 квітня 1920 р. У ньому законодавець розмежовує переховування і пособництво дезертирству. Судячи з усього, у контексті наведеного документа пособництвом не охоплювалася діяльність осіб, котрі заздалегідь дали згоду на надання допомоги дезертиру в переховуванні його від органів радянської влади. Під переховуванням треба було розуміти заздалегідь не обіцяне переховування дезертирів, тобто причетність до злочину.

Слід зазначити, що в Керівних началах 1919 р. в пункті 24 розділу V (про співучасть) до пособництва було віднесено приховування злочинця або слідів злочину. Укладачі Керівних начал не відмежовували переховування від пособництва, розглядаючи його як один різновид співучасті у формі пособництва. Тому надання самостійного значення приховуванню злочину в Декреті ВЦВК від 8 квітня 1920 р. було певним кроком до розвитку інституту причетності до злочину в радянський період. Такий же самий підхід до розмежування пособництва і переховування дезертирів було зафіксовано в Декреті РНК РСФРР "Про порядок загальної трудової повинності" від 29 січня 1920 р. (далі – Декрет від 29 січня 1920 р.). Цей документ був спрямований на боротьбу з дезертирством з "трудового фронту". У підпункті "ж" пункту "А" статті 5 Декрету від 29 січня 1920 р. встановлювалася відповідальність за пособництво у вчиненні діянь, перелічених підпунктами "а – е" (ухиленні від обліку і явки за трудовою повинністю (пп. "а"); дезертирстві з робіт, а так само в підбурюванні до такого (пп. "б"); користуванні підробленими документами, а так само у виготовленні таких для сприяння ухиленню від трудової повинності (пп. "в"); повідомленні як посадових осіб завідомо неправдивих відомостей з тією ж метою (пп. "г"); умисному псуванні знарядь праці й матеріалів (пп. "д");

недбалій організації робіт і негосподарському використанні мобілізованої сили (пп. "е")), і переховуванні винних та ін. [5].

Пособництво в порушенні порядку загальної трудової повинності й переховування винних у його вчиненні розглядалися як окремі види злочинів. Отже, переховування тут треба розуміти, як і в Декреті ВЦВК від 8 квітня 1920 р., видом причетності до злочину.

9 травня 1921 р. було прийнято Декрет РНК РСФРР "Про трудове дезертирство" (далі – Декрет від 9 травня 1921 р.), спрямований на боротьбу з трудовим дезертирством, а також усіма видами переховування, пособництва, потурання та підбурювання до такого дезертирства. У пункті 1 цього документа перелічувалися основні ознаки трудового дезертирства. Крім того, у пункті 4 Декрету від 9 травня 1921 р. зазначалося, що комісіям по боротьбі з трудовим дезертирством надається право розслідування й направлення за належністю справ про злочини й упущення посадових осіб, що сприяли дезертирству, хоча й не були прямим пособництвом, потуранням або переховуванням трудових дезертирів [7]. Як впливає з Декрету від 9 травня 1921 р. потурання вчиненню злочину розглядається окремо від пособництва. Такий підхід радянського законодавця звужував розуміння пособництва, сформульоване в пункті 24 розділу V (співучасть) Керівних начал 1919 р., де потурання визначалось як один із його різновидів.

У Декреті РНК РСФРР "Про обмеження прав за судовими вироками" від 5 травня 1921 р. в числі злочинів, за якими народні суди та революційні трибунали могли визначати обмеження прав винних, згадується різновид заздальгідь не обіцяного приховування злочину – "скуповування завідомо краденого" [9].

У 1920-і роки радянський уряд уживає активних заходів з придушення повстанського руху проти проваджуваної радянською владою політики воєнного комунізму на території України, а також проводить заходи щодо боротьби з кримінальним бандитизмом. Так, до весни 1921 р. на теренах Радянської України діяло кілька десятків повстанських підпільних організацій і партизанських загонів, загальна чисельність яких сягала сорока тисяч людей [1]. Ідеологія таких організацій була різною: одні прагнули відновити незалежність України, інші підтримували білий рух, а були й такі, що дотримувалися анархістських поглядів. У радянських документах періоду громадянської війни такі загоны йменували повстанцями, партизанами або "ідейними" бандами, котрі не мали нічого спільного з кримінальним бандитизмом. Це була звична практика часів громадянської війни, коли уряд протиборчої сторони називає бандами партизанські загоны, які воюють проти її військових частин. До середини 1920-х років у більшості радянських документів уже не проводилася межа між "ідейним" (політичним) бандитизмом і кримінальним бандитизмом. Будь-які збройні виступи селян проти радянської влади йменували куркульським бандитизмом або просто бандитизмом.

На території Радянської України з метою протидії повстанському руху, а також боротьби з бандитизмом радянська влада оголошує "поза законом"

головних його керівників або певну групу людей. Таким прикладом може служити Постанова Всеукраїнського революційного комітету "Про оголошення поза законом Махна і махновців" від 9 січня 1920 р. У цьому документі поза законом був оголошений не тільки керівник повстанської армії Нестора Махно, але також і "махновці". У постанові значилося: "Махно зі своєю групою оголошувалися поза законом – як дезертери й зрадники". За переховування Нестора Махна й махновців, оголошених "поза законом", цей документ передбачав покарання у вигляді смертної кари: "... усі, хто підтримує і переховує цих зрадників українського народу, будуть нещадно знищені" [17, с. 301]. Однак уже в другій половині 1920 р. радянський уряд для використання формувань Нестора Махна для протидії Білій Армії в Криму піде з ним на співпрацю, яка виявилася недовгою. Наприкінці 1920 р. Махно знову був оголошений радянським урядом "поза законом".

20 квітня 1920 р. РНК УСРР затверджує Коротку інструкцію по боротьбі з бандитизмом і куркульськими повстаннями (далі – Коротка інструкція від 20 квітня 1920 р.). У цьому документі виділялися такі види співучасників бандитів і повстанців, як "ватажки" та "керівники" банд і повстанців, "помічники", "призвідники", "окремі бандити". Найбільший ступінь небезпечності для радянської влади становили ватажки, керівники та їхні помічники. Стосовно до таких осіб в інструкції передбачалося знищення: "Боротьба з бандитизмом і куркульськими повстаннями повинна вестися найнещаднішим чином, маючи головною метою захоплення що б то не було керівників банд, їхніх помічників, штаби ... Основними завданнями боротьби з бандитизмом і повстанством є: а) знищення банд в окремих бандитів; б) знищення ватажків і їхніх помічників..." [15].

Коротка інструкція від 20 квітня 1920 р. мала кримінально-репресивний характер не тільки щодо активних учасників повстань і бандформувань, але й щодо населення, яке співчувало повстанцям або бандитам, а також щодо населення тих місць, які служили осередком повстання. Військові команди, кинуті на придушення народних заворушень, мали право піддавати населені воєнній блокаді, "оголошуючи щоразу строк, протягом якого зброя здається безкарно, після чого до осіб, у яких при обшуку буде виявлено зброю, застосовувати... репресивні міри, аж до розстрілу" (п. 31 Короткої інструкції).

Крім того, упроваджувався інститут кругової поруки. На всіх жителів певного населеного пункту покладалася відповідальність "за яке б то не було заворушення, а тим більше виступ" [15]. Особи, які підозрювалися в співучасті або співчутті бандитам чи повстанцям, для попередження бандитизму або повстання брались у заручники (пункт 33 Короткої інструкції). У населеному пункті оголошувалося, що в разі відходу населення в "бандитські зграї або участі в повстанні... заручники будуть розстріляні" (п. 35 Короткої інструкції).

1 лютого 1921 р. РНК України приймає Постанову "Про боротьбу з бандитизмом" (далі – Постанова від 1 лютого 1921 р.). У ній указувалося на необхідність місцевим органам влади вживати рішучих заходів щодо боро-

тьби з бандитизмом і разом із воєнними заходами застосовувати ідеологічні до населення районів, які проявили себе постійними осередками виникнення та формування бандитських загонів. У Постанові зверталась увага на те, що для боротьби з бандитизмом треба вживати заходів карального впливу на осіб, які сприяють діяльності банди, а також на тих, хто переховує учасників банди. У документі пропонувалося застосовувати до таких осіб таке ж саме покарання, як і до активних учасників банд: "Пособників, переховувачів бандитів, а також усіх тих, хто забезпечує їх зброєю, продовольством, тачанками й кіньми, карати нарівні з активними учасниками банди" [19, с. 40].

5 березня 1921 р. Постановою V Всеукраїнського з'їзду Рад було оголошено загальну амністію винних у бандитизмі. Згідно з пунктом 10 Інструкції народного комісаріату юстиції "Про застосування амністії 5-го Всеукраїнського з'їзду Рад" від 10 березня 1921 р. було розкрито поняття "винні у бандитизмі", яке охоплювало "як самих бандитів, так само і їх пособників, переховувачів та інших причетних до бандитизму осіб" [13, с. 86].

13 квітня 1921 р. Постановою ВЦВК УСРР було прийнято Закон "Про комітети незаможних селян". У розділі V "Комітети незаможних і боротьба за революційний порядок" цього документа перелічувалися необхідні заходи щодо боротьби з бандитизмом, контрреволюцією, дезертирством воєнним і трудовим, а також з іншими злочинами. У постанові розмежовуються різновиди бандитизму. У пункті 47 розділу V зазначалося: "Зі зброєю в руках боротися проти бандитизму й нещадно знищувати бандитів, як кримінальних, так і тих, які в інтересах куркулів, капіталістів, поміщиків і білогвардійців руйнують загальнонародне надбання і майно трудової держави" [11, с. 186]. Таким чином, радянський законодавець виокремлює два види бандитизму: кримінальний і некримінальний. До останнього відносилися збройні повстанські загоны, метою яких було повалення радянської влади.

У Законі "Про комітети незаможних селян" від 13 квітня 1921 р. зверталась увага на боротьбу з переховувачами бандитів і їх пособниками: "Нещадно переслідувати переховувачів бандитів, а також тих, хто надає їм матеріальну допомогу хлібом, підводами та ін." [11, с. 186].

Становить інтерес для вивчення Наказ Київської окружної наради по боротьбі з бандитизмом від 30 травня 1921 р. (далі – Наказ від 30 травня 1921 р.). У ньому визначалися заходи кримінально-правових репресій стосовно учасників банд, а також осіб, причетних до бандитизму. Крім того, цей документ встановлював порядок узяття людей у заручники, який у наказі йменували відповідачами. Таких людей спеціальні комісії намічали в селах і хуторах підозрілих щодо бандитизму районів із числа місцевого населення, які були найбільш заможними та впливовими у своєму населеному пункті. "За будь-який прояв бандитизму" в районі населеного пункту відібрані заручники (відповідачі) несли відповідальність. Згідно з пунктом 2 наказу "в разі вбивства або поранення в селі бандитами представни-

ка Радянської влади, червоноармійця або члена комнезаму розстрілюється з відповідачів (заручників – А.Б.) подвійне число... У разі приховання тіл убитих кара збільшується вдвічі" [27].

Наказ від 30 травня 1921 р. передбачав відповідальність за неповідомлення про бандита або дезертира: "У разі піймання бандита або дезертира, про якого своєчасно не було повідомлено органи Радянської влади, або в разі виявлення у кого б то не було зброї відповідачі платяться штрафом... Штраф стягується за принципом кругової поруки... У разі піймання в селі ватажка штраф збільшується вп'ятеро. Крім того, один із відповідачів підлягає розстрілу" [27]. У пунктах 9 і 11 Наказу від 30 травня 1921 р. було визначено відповідальність за сприяння учасникам банди: "За кожний установлений випадок ночівлі в селі банди або підтримки останньої продовольством або обозом, відповідачі (заручники – А.Б.) платять так само, як за піймання одного бандита... Нарівні з відповідачами відповідають громадяни, у домах яких знаходили притулок бандити" [27].

Відповідно до Інструкції РНК УСРР "Про застосування декрету РНК про відповідальність за розграбування радгоспів" від 21 травня 1921 р. за розкрадання, знищення або пошкодження майна радгоспів учасниками банд відповідальність покладалася околицьне населення сіл або волостей, безпосередньо прилеглих до радгоспів. У пункті 2 Інструкції вказувалося, що "а) кримінальна відповідальність покладається як на безпосередніх фізичних винуватців, так і на їх переховувачів; б) матеріальна відповідальність лягає на куркульське населення місць, у районі яких сталось знищення й розкрадання майна радгоспів... " [14, с. 297]. Цікаво відзначити, що законодавець уводить термін "безпосередні фізичні винуватці", під якими розумілися всі ті, хто був безпосереднім виконавцем злочину. Виходячи з цього документа переховувачі безпосередніх виконавців розкрадання, знищення та пошкодження майна радгоспів несли рівну з ними відповідальність.

29 червня 1921 р. Постановою ВЦВК УСРР було прийнято Закон "Про застосування Кримської амністії від 1-го травня 1921 р. на території У.С.Р.", у якому зазначалося: "Застосувати повну амністію (помилування) ... до всіх громадян, які, ... пішли в гори й стали на шлях як активного збройного бандитизму, так і пасивної його підтримки (приховування)" [12, с. 392]. У цьому документі інтерес викликає розуміння радянським законодавцем приховування бандитизму. Так, із розглядової постанови випливало, що активна підтримка збройного бандитизму приховуванням не була. Найпевніше, така діяльність повинна була підпадати під ознаки пособництва бандитизму, що в контексті закону про амністію належало розглядати як активний збройний бандитизм.

Відповідно до Постанови РНК УСРР "Про заходи боротьби з бандитизмом" від 14 жовтня 1921 р. радянські власті зобов'язували, під страхом покарання "з усією суворістю революційного закону", медичних працівників доводити до відома органів міліції про кожну особу з пораненням від вогнепальної або холодної зброї, якій було надано медичну допомогу. Та-

кий же самий обов'язок покладався й на всіх громадян, "у яких мають перебування або до яких прибудуть особи, що зазнали поранення від вогнепальної або холодної зброї" [21, с. 702]. З цього документа зрозуміло, що перебування поранених бандитів у медичній установі або в якому-небудь іншому приміщенні не розцінювалось як переховування бандитів або сприяння бандитизму. Кримінальна відповідальність за надання приміщення пораненому бандиту наставала за умови неповідомлення про нього органів радянської влади – міліції.

Окремі види потурання злочинам згадуються в Постанові РНК УСРР "Про заходи боротьби з посадовими злочинами" від 22 липня 1921 р. Серед злочинів у пункті "м" статті 1 зазначалося: "злочинна безгосподарність, що мала наслідком дезорганізацію майна", а в пункті "о" цієї ж статті – "інші посадові злочини, що підривають авторитет Радянської влади і викликають невдоволення широких мас трудящих" [20, с. 452]. Таке діяння, як злочинна безгосподарність, могло бути кваліфіковано як потурання вчиненню злочинів з боку посадової особи. У пункті "о" не конкретизовано посадовий злочин. Під його ознаки могло підпадати будь-яке потурання вчиненню злочину, якщо воно стане відомим "широким масам трудящих".

Поняття потурання злочину в радянських документах раннього періоду не розкривалося. Указувалося на необхідність боротися з цим явищем у певних сферах. Так, наприклад, 19 червня 1921 р. ВНК РНК РСФРР було видано Наказ № 178 "Про посилення боротьби з розкраданнями на державних складах" (далі – Наказ ВНК від 19 червня 1921 р.), спрямований на боротьбу з розкраданнями на державних складах і з посадовими злочинами осіб, які сприяють за своїм службовим становищем зазначеним розкраданням. У пункті "б" статті 1 наказу йшлося про застосування покарання до певних видів злочинців: "... співробітників складів, баз і розподільників за завідомо незаконне відпускання товарів, за сприяння їх у розкраданні й за нежиття заходів перешкодження розкраданню" [26, с. 313–314]. Нежиття заходів перешкодження розкраданню слід розглядати як один із різновидів потурання вчиненню злочину. Треба зауважити, що відповідно до абз. 2 статті 1 Наказу ВНК від 19 червня 1921 р. в разі вчинення цього злочину за обтяжуючих обставин (багаторазовість поставлених у вину діянь, масовий характер розкрадання, відповідальність займаної посади тощо) до потурача могли застосувати найвищу міру покарання.

25 вересня 1921 р. РНК УСРР видав Постанову "Про попереджувальні заходи боротьби з розкраданнями", у якій указувалося на необхідність ведення боротьби з потуранням у сфері розкрадань соціалістичної власності на радянських підприємствах, в установах та організаціях: "безпосередні учасники, приховувачі та потурачі розкрадань переслідуються в загальному кримінальному порядку" [22, с. 640].

Виходячи з викладеного, слід відзначити, що в початковий період становлення радянської влади на території України й Росії було прийнято нормативні документи, які містили основні кримінально-правові інститути, а також передбачали покарання на визначені види злочинів. До другої

половини 1922 р. вже було закладено основи для систематизації та кодифікації кримінального законодавства Радянської України. Джерелами кримінального права у 1917 – 1922 роки на території України були нормативно-правові документи РСФРР, а також УРСР, які було прийнято в кінці 1917 р., і до впровадження першого Кримінального кодексу Радянської України в 1922 році. Тобто це були радянські правові документи, які містили кримінально-правові норми до кодифікації кримінального законодавства. У них визначались основні ознаки співучасті та причетності до злочину. Передбачалася кримінальна відповідальність за такі форми співучасті, як банда, зграя тощо. Крім того, відповідальність установлювалася за такі різновиди причетності до злочину, як приховування злочину, недонесення про злочин, скуповування завідомо краденого та ін.

Література:

1. Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914 – 1923 рр. : У 2-х томах / Василь Верига ; в.о. Нац. акад. наук України. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України. – Т. 2. – 1998. – 504 с.
2. Декрет ВЦИК РСФСР "О комиссиях по борьбе с дезертирством" от 8 апреля 1920 г. [Електронний ресурс] // Сайт : "Консультант Плюс". – Режим доступу до документа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc; base=ESU; n=17730>. – Дата доступу : 10.02.2013.
3. Декрет СНК РСФСР "О борьбе со взяточничеством" от 8 мая 1918 г. // В. И. Ленин и ВЧК. Сбор. док. (1917 – 1922 гг.) / Сост. Ж. П. Алибекова и др. ; редкол. В. П. Пирожков (пред.) и др. – Изд-во 2-е, доп. – М. : Политиздат, 1987. – С. 51.
4. Декрет СНК РСФСР "О набатном звоне" от 2 августа 1918 г. [Електронний ресурс] // Сайт: "LibUSSR.RU". – Режим доступу до документа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_332.htm. – Дата доступу : 08.10.2012.
5. Декрет СНК РСФСР "О порядке всеобщей трудовой повинности" от 29 января 1920 г. [Електронний ресурс] // Сайт: "LibUSSR.RU". – Режим доступу до документа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_518.htm. – Дата доступу: 08.10.2012.
6. Декрет СНК РСФСР "О спекуляции" от 22 июля 1918 г. [Електронний ресурс] // Сайт: "Консультант Плюс". – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc; base=ESU; n=18722>. – Дата доступу: 10.02.2013.
7. Декрет СНК РСФСР "О трудовом дезертирстве" от 9 мая 1921 г. [Електронний ресурс] // Сайт: "LibUSSR.RU". – Режим доступу до документа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_931.htm. – Дата доступу : 08.02.2013.
8. Декрет СНК РСФСР "О тыловом ополчении" от 20 июля 1918 г. [Електронний ресурс] // Сайт: "LibUSSR.RU". – Режим доступу до документа:

- нта: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_320.htm. – Дата доступу : 08.02.2013.
9. Декрет СНК РСФСР "Об ограничении прав по судебным приговорам" от 5 мая 1921 г. [Электронный ресурс] // Сайт: "LibUSSR.RU". – Режим доступа до документа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc; base=ESU; n=9936>. – Дата доступу : 10.02.2013.
 10. Декрет СНК Украины "О призыве граждан в тыловое ополчение" от 21 марта 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины за 1919. – Киев : Издание Народного Комиссариата Юстиции, 1919. – 1 – 30 июля. – № 32. – Ст. 344. – С. 473–474.
 11. Закон "О комитетах незаможных селян" : Постановление Всеукраинского Центрального исполнительного комитета Советов УССР от 13 апреля 1921 г. // Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України. – Харків: Видання Народного Комісаріату Юстиції УСРР, 1921. – 2 – 10 квітня. – Ч. 6. – Ст. 185. – С. 186–187.
 12. Закон "О применении Крымской амнистии от 1-го мая 1921 года на территории УССР" : Постановление ВЦИК УССР от 29 июня 1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Украины. – Харьков : Издание Народного Комиссариата Юстиции УССР, 1921. – 22 июня – 5 июля. – Ч. 12. – Ст. 346. – С. 392.
 13. Инструкция народного комиссариата юстиции "О применении амнистии 5-го Всеукраинского съезда Советов" от 10 марта 1921 г. // Збір законів і розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. – Харків: Видання Народного Комісаріату Юстиції УСРР, 1921. – 15 лютого – 3 березня. – Ч. 3. – Ст. 91. – С. 86.
 14. Инструкция СНК УССР "О применении декрета СНК об ответственности за разграбление Совхозов" от 21 мая 1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Украины. – Харьков: Издание Народного Комиссариата Юстиции УССР, 1921. – 6 – 25 мая. – Ч. 9. – Ст. 253. – С. 297.
 15. Краткая Инструкция по борьбе с бандитизмом и кулаческими восстаниями, утвержденная СНК УССР от 20 апреля 1920 г. // ЦГАСА. Ф. 17530. Оп. 1. Д. 64.
 16. Оликов С. Дезертирство Красной Армии и борьба с ним / С. Оликов. – Л. : Издание Военной типографии управления делами Наркомвоенмор и РВС СССР, 1926. – 128 с.
 17. Постановление Всеукраинского революционного комитета об объявлении вне закона Махно и махновцев от 9 января 1920 г. // Нестор Махно. Крестьянское движение на Украине. 1918 – 1921. Документы и материалы. Серия : Крестьянская революция в России. 1902 – 1922 гг. : Документы и материалы / [под ред. В. Данилова и Т. Шанина]. – М. : "Российская политическая энциклопедия" (РОСС-ПЭН), 2006. – С. 301.

18. Постановление СНК РСФСР "О красном терроре" от 5 сентября 1918 г. [Электронный ресурс] // Сайт: "LibUSSR.RU". – Режим доступа до документа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_353.htm. – Дата доступа : 08.03.2013.
19. Постановление СНК УССР "О борьбе с бандитизмом" от 1 февраля 1921 г. // Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України. – Харків: Видання Народного Комісаріату Юстиції УСРР, 1921. – 30 січня – 1 лютого. – Ч. 2. – Ст. 45. – С. 40.
20. Постановление СНК УССР "О мерах борьбы с должностными преступлениями" от 22 июля 1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского Правительства Украины. – Харьков : Издание Народного Комиссариата Юстиции УССР, 1921. – 8 – 13 июля. – Ч. 14. – Ст. 383. – С. 452.
21. Постановление СНК УССР "О мерах по борьбе с бандитизмом" от 14 октября 1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства Украины. – Харьков : Издание Народного Комиссариата Юстиции УССР, 1921. – 1 – 14 октября. – Ч. 20. – Ст. 592. – С. 702.
22. Постановление СНК УССР "О предупредительных мерах борьбы с хищениями" от 25 сентября 1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского Правительства Украины. – Харьков : Издание Народного Комиссариата Юстиции УССР, 1921. – 16 – 30 сентября. – Ч. 19. – Ст. 550. – С. 640.
23. Постановление Совета Рабочей и Крестьянской обороны РСФСР "О дезертирстве" от 25 декабря 1918 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства РСФСР : Сборник декретов 1917 – 1918 гг. – М. : Гос. изд-во, 1920. – С. 65–66.
24. Постановление Совета Рабочей и Крестьянской обороны РСФСР "О мерах по искоренению дезертирства" от 3 июня 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства РСФСР : Сборник декретов 1917 – 1918 гг. – М. : Гос. изд-во, 1920. – С. 66–67.
25. Приказ № 399 "О борьбе с взяточничеством" от 25 ноября 1921 г. // Епихин А. Ю. ВЧК-ОГПУ в борьбе с коррупцией в годы новой экономической политики (1921 – 1928) / А. Ю. Епихин, О. Б. Мозохин. – М. : Кучково поле : Гиперборья, 2007. – С. 312–313.
26. Приказ ВЧК СНК РСФСР "Об усилении борьбы с хищениями на государственных складах" № 178 от 19 июня 1921 г. // Епихин А. Ю. ВЧК-ОГПУ в борьбе с коррупцией в годы новой экономической политики (1921 – 1928) / А. Ю. Епихин, О. Б. Мозохин. – М. : Кучково поле : Гиперборья, 2007. – С. 313–314.
27. Приказ Киевского окружного совещания по борьбе с бандитизмом от 30 мая 1921 г. // ЦГАСА. Ф. 25880. Оп. I. Д. 282. Л. 84–85.
28. Руководящие начала по уголовному праву РСФСР от 12 декабря 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянс-

кого Правительства РСФСР : Сборник декретов 1917 – 1918 гг. – М. : Гос. изд-во, 1920. – С. 49–51.

Беницкий А.С. Уголовная ответственность за причастие к преступлению в соответствии с законодательством советской Украины в период гражданской войны.-Статья.

В статье исследованы виды прикосновенности к преступлению. На основании анализа советского уголовного законодательства периода гражданской войны установлены особенности формирования правовых норм, предусматривающие ответственность за укрывательство преступления, недонесение о преступлении, попустительство преступлению.

Ключевые слова: прикосновенность к преступлению, укрывательство преступления, недонесение, попустительство, пособничество в преступлении.

Benitsky A. Criminal responsibility for implication in a crime under the laws of Soviet Ukraine during the Civil War.-Article.

The article investigates different types of implications in a crime. We have analyzed particularities of the formation of legal rules of the Soviet criminal law during the Civil War, which provided responsibility for crime concealment, misprision, connivance, complicity in a crime.

Keywords: implication in a crime, crime concealment, misprision, connivance, complicity in a crime.

УДК 349.22

О.В. Валецька,

к.ю.н., доцент

Чорноморський державний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВА НА ПРАЦЮ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Кодифікація трудового законодавства та євроінтеграційні процеси вимагають проведення наукових досліджень у першу чергу сучасного понятійного апарата, а саме права людини на працю. Право на працю – одне із фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. У статті дослідженні окремі проблемні аспекти визначення сутності права на працю в сучасних умовах через призму новітніх наукових досліджень. Дане явище було проаналізовано з етимологічної, психологічної, історичної та правової позиції.

Ключові слова: права людини, право на працю, право на роботу, соціальність, суб'єктивність, природно-позитивний характер.